

Örnarnas rike

Av Brutus Östling
Text: Staffan Söderblom
Norstedts, 2007

Pris i Naturbokhandeln: 298 kr

I dagpressen har recensenterna öst beröm över Brutus Östlings senaste fotobok, *Örnarnas rike*. Ord som "magnifika" och "fascinerande" har strömts till höger och vänster när man velat bedöma hans bilder – samtidigt som skribenterna också lovordat Staffan Söderbloms text.

Finns det anledning för inbitna fågel-skådare att instämma? Vi som i några decennier studerat bastanta volymer fulla av knivskarpa och eleganta foton, fylls vi också av entusiasm när vi skärskådar *Örnarnas rike*.

Ja och nej. Bilderna är magnifika, många av dem superba, en del är snarast konstverk, åtskilliga är fulla av intressanta detaljer. Det som framför allt fångar i en bok som denna är att vi i detalj kan granska det som vi normalt endast kan ana oss till när vi i tuben betraktar en örn i en trädtopp några hundra meter bort eller med handjagaren försöker följa en örn i flykten. Med hjälp av Östlings foton tagna från ett gömsle kan vi uppleva det vi i fält bara nästan såg – därför att det duggrejade lite lätt eller för att våra ögon tårades i snålblåsten eller för att det vi såg bara tog ett par sekunder och vår minnesbild snabbt suddades ut.

Samtidigt är det ju inte första gången vi ser granna foton av örnar tagna från gömslen. Det här en förmodligen en bok som främst entusias-

merar dem som inte är vana vid örnbilder. Själv blir jag nästan lyckligast över bokens närbilder av andra fåglar: en röd glada, en jorduggla, ett par sidensvansar, några tjäderhonor, en fiskgjuse. Detta är avsett som beröm. Brutus Östlings bilder är utmärka och jag får personligen en större kick av förstklassiga närbilder av andra arter än just havs- och kungsörnar – till exempel i Östlings *Mellan vingspetsarna* från 2005.

Självfallet är detta en oerhört bra bok. Bildmaterialet är förstklassigt, och Staffan Söderbloms text är elegant, uppslagsrik och alltigenom tänkvärd. Det är ingen dussintext om örnars häckning och bytesdjur utan en vindlande, personlig essä om ÖRNEN som begrepp, som predator och som "medvarelse i detta otympliga liv i världen som vi alla har att leva".

Boken är tillägnad "alla frivilliga i Projekt Havsrörn" och är alltså också en hyllning till alla de entusiaster som lagt en oändlighet av timmar på att inventera, bevakna, ringmärka och vintertid utfodra örnar – ett arbete som gett till resultat att vi nu kan se med tillförsikt på läget för våra båda örnarter.

Mellan vingspetsarna kändes som en självklar present till fågelnyfikna barnbarn. *Örnarnas rike*? Det får jag fundera på.

LENNART NILSSON

Silent Fields

The Long Decline of a
Nation's Wildlife

Av Roger Lovegrove

Oxford University Press, 2007

GBP 16.25 (Amazon, rabattpris)

Genom seklerna har i Storbritannien som i andra länder de mest skilda fågel- och däggdjursarter uppfattats som skadegörare och utsatts för förföljelse, ofta med användande av de grymaste metoder. Silent Fields handlar om denna förföljelse under de senaste fem till sex hundra åren.

Idag framstår Storbritannien för många av oss som ett mycket progressivt land vad anbelangar naturvård och djurskydd. The Royal Society for the Protection of Birds har betydligt över en miljon medlemmar och är en betydelsefull lobbykraft. Men som framgår av denna bok är allt minsann inte idealiskt. Inom de områden där ripjakt fortfarande bedrivs i stor skala sker än idag en intensiv illegal förföljelse av rovfåglar och rovdäggdjur. En undersökning visade exempelvis att nästan hälften av alla blåhöksäckningar i ett visst område spolierades av "gamekeepers" – en yrkeskategori som helt dominerar bland dem som ställs inför rätta för jaktbrott.

Inte bara djur som utpekats som skadliga för

jaktbart villebråd utan också arter som tar för sig av odlade växter har behandlats som fiender. Knoppätande domherrar har inte varit populära, och under perioden ca 1700 – ca 1930 dödades uppskattningsvis hundra miljoner gråsparvar (antagligen ingår en hel andra fröätare i dödssiffran).

Silent Fields bjuder på gott om kuriösa upplysningar, som t ex att det i vissa grevskap under vissa tider varit skottpengar på – strömstare och kungsfiskare! De ansågs ta så många fiskägg och fiskyngel att det blev ont om fångstbar fisk i vattendragen.

Det viktigaste underlaget för författarens framställning är ett antal kyrkvaktmästares räkningsböcker, där de antecknat hur mycket de betalt ut i skottpengar för olika arter. Av flera skäl ger detta endast en fragmentarisk bild av förföljelsens omfattning, t ex därför att artidentiteten på de dödade djuren ofta är oklar. I de flesta fall är det omöjligt att dra några slutsatser huruvida allt detta dödade faktiskt bidragit till att bestånden minskat och den brittiska faunan utarmats. För vissa arter, t ex röd glada, fiskgjuse och havsrörn, var förföljelsen utan tvivel huvudorsaken till utdöendet. (Alla tre har gjort comeback i sen tid.) I andra fall är betydelsen av förföljelsen för beståndsförändringarna ofta högst osäker.

Författaren till denna bok tog nog på sig en omöjlig uppgift, när han ville beräkna hur stor vikt skadedjursbekämpningen haft jämfört med många andra faktorer för att det brittiska kulturlandskapet idag hyser en fattigare fauna än på den gamla goda tiden.

STAFFAN ULFSTRAND

Rovfugler og ugler i Nord-Europa

Av Stig Frode Olsen

Wigestrand, Stavanger 2007

Pris i Naturbokhandeln: 590 kr

Få andra fågelgrupper är så populära som rovfåglar och ugglor. Det gäller inte enbart bland redan besjälade fågel-skådare utan även bland andra naturintresserade och den breda allmänheten.

Det har också kommit ut en mängd böcker om rovfåglar och ugglor genom åren. Kvaliteten har varierat, och mycket av det som givits ut har egentligen inte hållit måttet. Men det verkar inte ha bekymrat förlagen – böckerna har ju sålt bra ändå.

Men här kommer nu en bok som verkligen fyller sin plats även i den kräsnes bokhylla. *Rovfugler og ugler i Nord-Europa* är en mycket fin

bok med flera helt makalösa fotografier. Norrmannen Stig Frode Olsen svarar för såväl text som fotografier, det sistnämnda med några få undantag.

Texten är aktuell. Det märks att upphovsmannen har ett brinnande intresse för dessa fåglar. Även bilderna är aktuella. Det stora flertalet är tagna under senare år med digital teknik.

Arturvalet anges av titeln. Det handlar om norra Europa, närmare bestämt Norden, och de arter som *häckar* här. Det innebär t.ex. att aftonfalk och skrikörnar saknas medan minervauggla och tornuggla är med.

Fåglarna presenteras art för art, var och en på 8–12 sidor och med ett tiotal bilder. Varje enskild artmonografi inleds med en sida med biotopbild, utbredningskarta och allmän information i tabellform, dvs information som vi normalt finner i fågelböcker. Därefter följer en text som på ett personligt sätt beskriver varje art utifrån aktuella uppgifter. Det handlar då snarare om status, livsmiljöer och hotbild än om hur man bestämmer olika arter och åldrar i fält. Detta bör nog betonas i en tid då mycket av rovfågelskådandet handlar om synnerligen intrikata detaljstudier.

Det finns avsnitt om fältbestämning av rovfåglar i flykt och om ugglor. Avsnittet om rovfåglar åtföljs av frilagda flyktbilder, medan det om ugglor inte är illustrerat. Även dessa texter är genomgående bra, men de skall nog snarare ses som komplement. Jag tror knappast någon köper denna bok för att bli vassare på fältbestämning.

Texterna i boken är genomgående personliga, och än mer av denna vara får vi under rubriken "Fotografen forteller", som återfinns i varje monografi. Där delger Stig Frode Olsen läsaren egna upplevelser av de olika arterna. Det är en småputtrig och trevlig men för den skull absolut inte ointressant läsning. Av det mera kuriösa slaget är berättelsen om en skadad pärluggla som Stig hade hemma under skoltiden. Den satt i hans knä och betedde sig som en katt. Klappade han den på huvudet, pressade den sig mot hans hand – som vilken bondkatt som helst. Efter en vecka hade den skadade ugglan repat sig och kunde återfå friheten.

Andra berättelser är hämtade från upplevelser i gömslen av olika arters beteenden och interaktioner. En sådan handlar om när en ung duvhök och en mink kämpade om en höna som lagts ut som åtel. Till slut avgick höken med segern, men minken gav sig inte utan strid. Det hela illustreras av en fantastisk bild där minken med blotrade käftar hoppas mot höken som hänger i luften ovanför.

Denna bild har några år på nacken och är kanske inte lika knivskarp som de nyare bilder-

na. Icke desto mindre är den en av de allra starkaste i boken.

Just bilderna är bokens allra största behållning. De är fantastiskt bra, varierande i motivval och ger en bra sammanfattning av varje art. Till detta kommer ett mycket bra tryck. Jag vill nog hävda att när det gäller bildmaterialet saknar boken motstycke i Europa!

Men finns det då inget att invända emot? Jo, kanske. När det gäller de flesta arter dominerar adulta fåglar bildmaterialet. Det är tämligen få ungfåglar och subadulter på sidorna. En annan sak är att boken (i alla fall ännu så länge) bara finns på norska. För flertalet svenska läsare bör det inte utgöra något problem även om man då och då fastnar på specifika uttryck som inte känns igen från vårt eget språk.

Den största invändningen gäller dock priset. Boken är så dyr att detta nog avskräcker många från köp.

Det är bara att hoppas att ett svenskt förlag skall ta sig an boken för en svensk upplaga.

ANDERS WIRDHEIM

The Lapwing

Av Michael Shrubbs

T & AD Poyser, London, 2007

Pris i Naturbokhandeln: 538 kr

The Lapwing är en den senaste titeln i förlagets långa serie av artmonografier. Författaren, själv lantbrukare, fågelskådare och naturvårdare, gör en grundlig och intressant genomgång av tofsvipans biologi. Tofsvipan tillhör de mest studerade fågelarterna, och författaren har gjort ett omfattande jobb med att sammanfatta resultaten från över 500 olika undersökningar.

Boken innehåller avsnitt om utbredning och

populationsstorlekar, habitat och populationsförändringar, övervintringsområden och habitatval under vintern, födoval och födosöksbeteende, häckningsbiologi och häckningsframgång, flyttning och överlevnad samt ett avsnitt om åtgärder som kan gynna tofsvipan. Dessutom innehåller boken ett kort avsnitt där världens alla viparter presenteras kort. Boken illustreras främst med svartvita figurer och teckningar men har också ett avsnitt med färgfotografier av olika viparter men speciellt tofsvipor och de olika habitat som nämns i boken.

Tofsvipan är en art som genomgått stora förändringar när det gäller utbredningsområde och populationsstorlekar. Arten utökade sitt utbredningsområde när jordbruket expanderade i Europa men har minskat kraftigt i antal i de flesta länder under moderniseringen av jordbruket de sista femtio åren, det vill säga samma utveckling som vi har kunnat notera hos sånglärkan. Boken belyser väl effekter av olika förändringar i jordbruket på en av de mest välkända jordbruksfågeln. Faktorer som har påverkat artens populationsstorlek är reducering av arealen jordbruksmark, dränering av jordbruksmark, minskad areal ängsmark, intensifierad skötsel av gräsmarker (sådd, tidigare slåtter) samt minskad areal vårsädd och ökad areal höstsädd säd. Vidare är arten beroende av olika miljöer för häckning (vårsädd föredras som boplats) och uppfostrning av ungar (gräsmarker föredras), så övergång från jordbruk med en varierad produktion till stora specialiserade gårdar har varit negativt för tofsvipan.

Boken ger en fascinerande inblick i tofsvipans biologi och det komplex av faktorer som påverkar artens utbredning och populationsstorlek. Om man skall vara kritisk har boken en stor tyngdpunkt på brittiska förhållanden, men samtidigt är det också där som de allra flesta studierna av tofsvipan och andra jordbruksfåglar gjorts. Boken är av stort värde för alla som fascinerats av tofsvipan men också för alla med ett intresse för jordbrukslandskapets rika fågelfauna. Det som hänt tofsvipan (kraftig minskning i antal) har också hänt ett stort antal andra jordbruksfåglar och det som diskuteras i boken är av stort allmänintresse för bevarande av fågelfaunan i jordbrukslandskapet. Sverige har i flera avseenden inte drabbats lika kraftigt av jordbrukets modernisering som flera andra västeuropeiska länder. Lärdomar från denna och andra liknande böcker kan förhoppningsvis dämpa effekterna av framtida förändringar i det svenska jordbrukslandskapet.

ÅKE BERG